

GODS LAM – DE FILM – LES 3 - DOCENTENMATERIAAL HET OFFERFEEST

Figuur 1: Jan van Eyck – De aanbidding van het Lam Gods

Figuur 2: Beeldmerk film Gods Lam

Figuur 3: Francisco Zurbarán - Cordero de Dios

Inleiding: korte verhaallijn film Gods Lam

Zakaria, de elfjarige zoon van een Islamitische slager, leeft toe naar het eerste Offerfeest zonder moeder. Een dreigend verbod op ritueel slachten en een verstandelijk gehandicapte broer die valt voor het lammetje dat bedoeld is voor het Offerfeest gooien roet in het eten.

Zie voor meer informatie: www.godslam.nl en [facebook.com/Godslamdefilm](https://www.facebook.com/Godslamdefilm). De film is voor scholen gratis te bekijken op <http://vimeo.com/75223323> (wachtwoord: offerfeest2013).

Doel

De leerlingen lezen en leren het achterliggende verhaal van Ibrahim/Abraham en het offer kennen.

De leerlingen kunnen een betekenis geven aan dit verhaal.

De leerlingen krijgen inzicht in de handelingen en betekenis van een offer doen.

De leerlingen leren de islamitische achtergrond van overgave, offerfeest en geloof kennen.

De leerlingen herkennen de religieuze symboliek uit de christelijke traditie verbonden aan het achterliggende verhaal en maken een eigen symbool bij hun geschreven filmscript.

Doelgroep

1. Onderbouw voorgezet onderwijs
2. Bovenbouw voorgezet onderwijs

Het gesprek over betekenis en handelen is voor beide doelgroepen anders. De onderbouw doet een Twitter-gesprek en de bovenbouw een Socratisch gesprek. De andere onderdelen zijn hetzelfde.

Thema's

De film Gods Lam kent verschillende thema's. Deze thema's zijn relatie, loyaliteit, overgave, hechting, vrijheid, weggeven, afstand doen, slachten, offeren, afscheid nemen, zingeving, godsdienstvrijheid, etc..

De titel van de film 'Gods Lam' (en de illustratie bij de film) vormt de aanleiding om de leerlingen kennis te laten maken met de verschillende religieuze verhalen die de achtergrond vormen van het offerfeest. Het filmfragment waarin de broers het verhaal over Ibrahim en zijn zoon lezen en bekijken is de opstap om de verhalen uit Koran en Bijbel te lezen en te vergelijken. De leerlingen maken kennis met de verder liggende christelijke symboliek van het 'Lam van God'. Zij kunnen hierop reageren door zelf een symbool te ontwerpen dat past bij het filmscript dat ze geschreven hebben aan het einde van les 2 of door zelf een symbool te ontwerpen bij het fragment uit de film dat hen het meeste is bijgebleven.

Werkvormen

De gekozen werkvormen sluiten hierbij aan. De werkvormen geven de mogelijkheid om een gesprek over de verschillende thematieken van de film te starten. Deze derde les gaat dieper in op het achterliggende verhaal van Ibrahim/Abraham en het offer. De leerlingen lezen dit verhaal uit de Koran en de Bijbel. Zij zoeken de betekenis en krijgen inzicht in de handelingen van Ibrahim/Abraham. Het thema overgave staat centraal.

De leerlingen stellen vragen aan elkaar om inzicht in hun eigen handelen te krijgen. Vervolgens krijgen ze informatie over de verschillende vragen die ze hebben bij deze thematiek van overgave en de betekenis van het offerfeest en de christelijke symboliek van Gods Lam.

Deze betekenis verwerken ze in een zelfgemaakt symbool dat aansluit bij hun gemaakte filmscript.

Denk eraan dat....

De bovenbouw doet het Socratisch gesprek als werkvorm bij het zoeken naar de betekenis en handelen van het offerverhaal. De hierop volgende onderdelen van de les kunnen dan niet meer gedaan worden!

Rol docent

De docent treedt op als begeleider van het proces. Door vragen te stellen en door leerlingen op elkaar te laten reageren en met elkaar in gesprek te laten gaan, komen de leerlingen tot een verdieping en motivering van hun betekenisverlening. De docent geeft informatie over het onderwerp overgave, offerfeest, geloof en christelijke symboliek. In de bijlage staat een deel van de informatie. Verder kan er zelf informatie gezocht worden en aangesloten worden bij de methoden die men gebruikt.

Tijdsplanning

Activiteiten (lesduur: 1 uur)

Onderbouw

Introductie	5 minuten
teksten Koran en Bijbel lezen	10 minuten
Klassikale uitwisseling	5 minuten
Betekenis en handelen – twitter gesprek	15 minuten
Informatie	10 minuten
Verwerking: een symbool vormgeven	10 minuten
Nabespreking en evaluatie	5 minuten

Bovenbouw

Introductie	5 minuten
Teksten Koran en Bijbel lezen	10 minuten
Klassikale uitwisseling	5 minuten
Betekenis en handelen – socratisch gesprek	30 minuten
Informatie	10 minuten
((Verwerking: een symbool vormgeven	10 minuten
Nabespreking en evaluatie	5 min.)) ¹

Benodigheden

- digibord
- filmfragment uit de film 'Gods Lam' waarin de broers het verhaal met elkaar lezen: <http://vimeo.com/75223323> (wachtwoord: offerfeest2013)
- de verhalen over Abraham/Ibrahim en zijn zoon uit Bijbel en Koran
- verschillende afbeeldingen uit de christelijke traditie van het 'Lam van God' (zie powerpoint 'Gods Lam - Les 3')
- wit A4 papier

¹ Omdat voor het Socratisch gesprek voldoende tijd nodig is, zijn deze onderdelen alleen mogelijk als er meer tijd is dan één lesuur.

UITWERKING LES 3 - ONDERBOUW

Introductie – 5 min.

De docent vraagt aan de leerlingen: wat betekent het symbool van de film? De docent laat via de powerpoint het beeldmerk van het lammetje zien.

De leerlingen krijgen de vraag: waarom heet de film Gods Lam? Welke betekenis heeft Gods Lam in de film? Welk verhaal komt aan de orde in de film?

De antwoorden komen op de linkerkant van het bord te staan.

Werkvorm

Denken – Delen - Uitwisselen

Doel	Samen nadenken over een begrip of antwoord
Groepssamenstelling	Individueel -> tweetal -> klassikaal

Werkwijze

1. Denken: de leerling krijgt een vraag van de docent of moet een som oplossen of een begrip beschrijven. De leerlingen krijgen elk enige tijd om daar over na te denken.
2. Delen: nu vertellen de leerlingen elkaar wat hun antwoord of oplossing is. Ze kunnen met elkaar vergelijken en eventueel hun oplossing of antwoord bijstellen.
3. Uitwisselen: nu worden door de docent verschillende leerlingen aangewezen om hun antwoord te geven of hun oplossing op het bord te zetten. Aan de andere leerlingen wordt regelmatig om commentaar gevraagd.

Verhaal – 10 min.

De docent geeft een inleiding op het verhaal van het offer van Ibrahim/Abraham. De leerlingen krijgen een indruk over de teksten.

In de film staat het verhaal van Ibrahim en het offer van de zoon Ismaël centraal. Het wordt voorgelezen door Zakaria aan Moussi. Het lam komt steeds terug in de film en is gekoppeld aan het offerfeest en het ritueel slachten. In de Koran en in het Oude Testament komen deze verhalen voor.

De teksten lezen en:

- Stap 1 laat het stukje van de film zien waarin Zakaria het verhaal voorleest aan Moussi.
- Stap 2 deel de teksten uit de Koran en het Oude Testament over het offeren van Ismaël en Izaak .
- Stap 3 de leerlingen lezen zelfstandig de twee teksten of de docent laat een leerling een de stukken voorlezen.
- Stap 4 de leerlingen schrijven op welke woorden in beide teksten voorkomen.
- Stap 5 de leerlingen schrijven de verschillen en overeenkomsten op van de 2 teksten op het werkblad.

Koran	Bijbel - Oude Testament
Soera 37, 102 – 109	Genesis 22: 1-17
<p>Ismaël, het offer en de Kaäba</p> <p>Toen die zover was dat hij (Ismaël red.) met hem (Ibrahim red.) mee kon gaan zei hij: 'Mijn zoon, ik heb in de slaap gezien dat ik je zal offeren. Zie eens wat jij ervan vindt.' Hij zei: 'Mijn vader, doe wat je bevolen is. Je zult merken dat ik, als God het wil, iemand ben die geduldig volhardt.' Toen zij zich beiden (aan Gods wil) overgegeven hadden en hij hem op zijn voorhoofd had neergelegd (om hem te offeren red.) riepen Wij hem: 'Ibrahim! Jij hebt de droom doen uitkomen. Zo belonen Wij hen die goed doen. Dit was duidelijk een beproeving.' En Wij gaven voor hem een geweldig offer in de plaats. En Wij lieten voor hem een goede naam bij het nageslacht na. Vrede zij met Ibrahim! 37:102-109</p> <p>En toen Ibrahim de fundamenten van het huis (de Kaäba in Mekka red.) optrok samen met Ismaël (smeekten zij samen red.): 'Onze Heer, aanvaard het van ons. U bent de horende, de wetende. Onze Heer, en maak dat wij ons beiden aan U overgeven en maak van ons nageslacht een gemeenschap die zich aan U overgeeft en toon ons onze riten en wendt U genadig tot ons. U bent de genadegever, de barmhartige.' 2: 127-128</p> <p>En toen Wij het huis (de Kaäba red.) maakten tot een plaats van samenkomst voor de mensen en een vrijplaats...een gebedsplaats...en Ibrahim en Ismaël opdroegen: 'Reinigt Mijn huis voor hen die de omgang verrichten, die erin vertoeven en buigen en die zich eerbiedig neerbuigen.' 2:125</p> <p>God heeft de Kaäba, het heilige huis, gemaakt tot een ondersteuning voor de mensen en evenzo de heilige maand (Hadj), de offergave en de halsomhangsels (om de offerdieren te herkennen red.). 5:97</p>	<p>Het offer van Izaäk</p> <p>Enige tijd later stelde God Abraham op de proef. 'Abraham!' zei hij... 'Roep je zoon, je enige, van wie je zoveel houdt, Izaäk, en ga met hem naar het gebied waarin de Moria ligt. Daar moet je hem offeren op een berg die ik je aanwijzen zal.' De volgende morgen stond Abraham vroeg op. Hij zadelde zijn ezel...hakte het hout voor het offer en ging op weg ... Hij pakte het hout voor het offer....legde het op de schouders van zijn zoon Izaäk en nam zelf het vuur en het mes. Zo gingen zij samen verder. 'Vader,' zei Izaäk. 'Wat wil je me zeggen, mijn jongen?' antwoordde Abraham. 'We hebben vuur en hout,' zei Izaäk, 'maar waar is het lam voor het offer?' Abraham antwoordde: 'God zal zich zelf van een offerlam voorzien, mijn jongen.' En samen gingen zij verder. Toen ze waren aangekomen bouwde Abraham een altaar, schikte het hout erop, bond zijn zoon Izaäk vast en legde hem op het altaar, op het hout. Toen pakte hij het mes om zijn zoon te slachten. Maar een engel van de Heer riep vanuit de hemel: 'Abraham, Abraham! Raak de jongen niet aan, doe hem niets! Want nu weet ik dat je ontzag voor God hebt: je hebt mij je zoon, je enige, niet willen onthouden.' Toen Abraham opkeek, zag hij een ram die met zijn horens verstrikt was geraakt in de struiken. Hij pakte het dier en offerde dat in de plaats van zijn zoon. Toen sprak de engel van de Heer opnieuw vanuit de hemel tot Abraham. Hij zei: 'Omdat je dit hebt gedaan, omdat je mij je zoon, je enige, niet hebt onthouden, zal ik je rijkelijk zegenen en je zoveel nakomelingen geven als er sterren aan de hemel zijn en zandkorrels op het strand langs de zee, en je nakomelingen zullen de steden van hun vijanden in bezit krijgen.'</p>

Informatie voor de docent

De zonen Izaäk en Ismaël spelen in de 2 teksten een rol. Voor de Joden en Christenen is dat Izaäk en voor de moslims is dat Ismaël. Izaäk was de zoon van zijn vrouw Saraï en Ismaël de zoon van zijn bijvrouw Hagar. Sarah wilde dat Abraham Hagar en haar zoon wegstuurde. Izaäk werd zo de stamvader van het Joodse volk, en Ismaël van het Arabische volk (de Moslims), beiden Semieten, broedervolken, verenigd in hun stamvader Abraham. Nog ieder jaar gedenken de Moslims dit feit in het offerfeest (Id-ul-Adha) wanneer schapen, geiten runderen of kamelen worden geofferd. Het vlees mag zelf worden opgegeten of aan de armen geschonken²

De dramatische gebeurtenis van het bijna-offer van Abrahams zoon Izaäk komt ook in de Koran voor, maar daar gaat het (naar islamitische overlevering) om Ismaël. Er wordt immers gesproken over de eerstgeborene. Er zijn nuanceverschillen tussen de twee versies van het verhaal. Anders dan Abraham krijgt Ibrahim geen goddelijk bevel, maar ziet in een droom dat hij zijn zoon zal offeren. Hij is ook openhartiger en bespreekt het offer met zijn zoon, waar Abraham het kind Izaäk in het duister laat. Bijzonder is de bereidheid van het kind Ismaël om aan het offer mee te werken.

Ismaël, in het offerverhaal niet bij naam genoemd, wordt wel uitdrukkelijk genoemd als het gaat om het (weer) opbouwen van het heilige huis, de Kaäba in Mekka. Hij helpt zijn vader dit heilige huis in gereedheid te brengen voor het offerfeest, dat nog altijd door moslims gevierd wordt na de periode van de Haddj.³

Nabespreking van de verhalen – 5 min.

Werkvorm: Check-in-duo's

Deze werkvorm is zeer geschikt als je als docent snel de antwoorden wilt controleren op vragen waarbij maar één antwoord goed is. Bijvoorbeeld meerkeuzevragen of uitwerkingen van oefensommen.

Doel	Leerlingen controleren antwoorden op vragen. Leerlingen zijn eindverantwoordelijk.
Groepssamenstelling	individueel-> tweetal -> klas

Werkwijze

1. De eerste stap is individueel. Elke leerling voert de opdracht of opdrachten individueel uit.
2. De tweede stap is check-in-duo's. Elke leerling vergelijkt zijn antwoord(en) met die van een andere leerling. Mochten er verschillen zijn in hun antwoorden dan wordt er gezamenlijk naar het juiste antwoord gezocht.
3. Eventueel vindt deze stap nog eens plaats met een ander duo.
4. Daarna de laatste stap, de check-in-de-klas. Hierbij worden alleen die vragen beantwoord waarover binnen de duo's geen overeenstemming is bereikt. De andere leerlingen worden daarbij ook aangesproken.

Betekenis en handelen – 15 min.

De docent vat het gesprek van de duo's samen en vraagt naar de betekenis van de teksten van Ibrahim/Abraham. Het gaat hierbij ook om het handelen van de persoon Ibrahim/Abraham.

² http://www.beleven.org/verhaal/de_beproeving_van_abraham

³ <http://www.bijbelenKoran.nl/verhaal.php?IntEntityId=7>

Dat handelingsperspectief heeft een achtergrond. De achtergrond hiervan is de het mono-religieuze karakter van de twee wereldgodsdiensten.

Vragen:

- Wat is volgens jou de betekenis van het verhaal?
- Wat zou jij doen?

Werkvorm Twittergesprek

Het doel van deze werkvorm is dat de leerlingen de verbanden ontdekken tussen de teksten in Koran en Bijbel, inzicht in de teksten en begrip voor de andere meningen krijgen.

De verschillen en overeenkomsten tussen de betekenissen en handelingen van het verhaal geeft inzicht in de wijze van denken over de thematiek van offeren van wat je lief is.

De docent deelt de klas in groepen van 4 leerlingen. En gaat de volgende 4 stappen uitleggen.

Stap 1 De leerlingen schrijven eerst hun antwoorden op de vragen op. Dat doen de leerlingen op een los papier.

Stap 2 Ze geven hun antwoorden aan hun linkerbuur en deze reageert op de antwoorden. De leerling formuleert een vraag bij het antwoord. #durftevragen is de start van de vraag.

Stap 3 Het blad met antwoorden en de vraag worden doorgegeven aan de volgende buur. Deze probeert een antwoord op de vraag te geven en bekijkt de betekenissen. Dit alles kan aangevuld worden.

Stap 4 Nog een ronde - zie stap 3

Stap 5 Het blad papier is weer terug en de leerling kijkt naar de antwoorden en vragen.

Stap 6 In het groepje van 4 leerlingen bespreken de leerlingen met elkaar wat hun gedachten en verschillen en overeenkomsten zijn van de betekenis en het handelen.

Informatie – 10 min.

De docent geeft een aantal leerlingen het woord en reageert om de diepere laag van het verhaal van Ibrahim/Abraham duidelijk te maken.

Welke vragen hebben de leerlingen? Welke antwoorden zijn er?

Mogelijke antwoorden hebben te maken met

- Overgave
- Offerfeest
- Geloof

In de bijlage staan een aantal teksten waar de docent gebruik van kan maken en als informatie naar de leerlingen toe.

Verwerking – 10 min.

De docent laat een symbool op het bord uit de film (lammetje achterin de auto) en schilderij van Lam Gods. De docent geeft informatie over het Lam Gods van Jan van Eyck in het kader van de christelijke symboliek. Afbeeldingen staan op powerpoint.

De docent betreft de antwoorden over de betekenissen van de film die nog op het bord staan bij de getoonde beelden. De vraag is of de betekenis nog overeenkomt nadat het verhaal gelezen is en hier betekenis aan gegeven is.

Dit kan in een korte ronde van meningen gegeven worden door de leerlingen.

De opdracht is om een symbool van de gemaakte betekenis te maken.

Werkvorm

De leerlingen maken een eigen symbool bij geschreven filmscript of betekenis van dierbaar.

De docent geeft de volgende instructie:

- Welk woord komt in de betekenis voor?
- Wat is het beeld dat je hebt bij dit woord?
- Hoe geef je aan deze betekenis vorm?

Nabespreking en evaluatie – 10 min.

Nabespreking is om ruimte te geven voor het delen van een aantal voorbeelden van symbolen.

Evaluatie van de les

Laat een aantal leerlingen de les in 5 woorden/ zinnen samenvatten.

Achtergrond:

Door een leerling de les samen te laten vatten in een paar woorden of zinnen, wordt snel duidelijk wat hij ervan begrepen heeft. Vraag bijvoorbeeld twee leerlingen voor de les om de les aan het eind samen te vatten. Geef aanwijzingen over de lengte van de samenvatting. Bijvoorbeeld in stappen: maak eerst een samenvatting van vijf zinnen, daarna vijf woorden en tenslotte in één woord.

UITWERKING LES 3 - BOVENBOUW

Introductie – 5 min.

De docent vraagt aan de leerlingen: wat betekent het symbool van de film? De docent laat via de powerpoint het beeldmerk van het lammetje zien.

De leerlingen krijgen de vraag: waarom heet de film Gods Lam? Welke betekenis heeft Gods Lam in de film? Welk verhaal komt aan de orde in de film?

De antwoorden komen op de linkerkant van het bord te staan.

Werkvorm

Denken – Delen - Uitwisselen

Doel	Samen nadenken over een begrip of antwoord
Groepssamenstelling	Individueel -> tweetal -> klassikaal

Werkwijze

1. Denken: de leerling krijgt een vraag van de docent of moet een som oplossen of een begrip beschrijven. De leerlingen krijgen elk enige tijd om daar over na te denken.
2. Delen: nu vertellen de leerlingen elkaar wat hun antwoord of oplossing is. Ze kunnen met elkaar vergelijken en eventueel hun oplossing of antwoord bijstellen.
3. Uitwisselen: nu worden door de docent verschillende leerlingen aangewezen om hun antwoord te geven of hun oplossing op het bord te zetten. Aan de andere leerlingen wordt regelmatig om commentaar gevraagd.

Verhaal – 10 min.

De docent geeft een inleiding op het verhaal van het offer van Ibrahim/Abraham. De leerlingen krijgen een indruk over de teksten.

In de film staat het verhaal van Ibrahim en het offer van de zoon Ismaël centraal. Het wordt voorgelezen door Zakaria aan Moussi. Het lam komt steeds terug in de film en is gekoppeld aan het offerfeest en het ritueel slachten. In de Koran en in het Oude Testament komen deze verhalen voor.

De teksten lezen en:

- Stap 1 laat het stukje van de film zien waarin Zakaria het verhaal voorleest aan Moussi.
- Stap 2 deel de teksten uit de Koran en het Oude Testament over het offeren van Ismaël en Izaak .
- Stap 3 de leerlingen lezen zelfstandig de twee teksten of de docent laat een leerling een de stukken voorlezen.
- Stap 4 de leerlingen schrijven op welke woorden in beide teksten voorkomen.
- Stap 5 de leerlingen schrijven de verschillen en overeenkomsten op van de 2 teksten op het werkblad.

Koran	Bijbel - Oude Testament
Soera 37, 102 – 109	Genesis 22: 1-17
<p>Ismaël, het offer en de Kaäba</p> <p>Toen die zover was dat hij (Ismaël red.) met hem (Ibrahim red.) mee kon gaan zei hij: 'Mijn zoon, ik heb in de slaap gezien dat ik je zal offeren. Zie eens wat jij ervan vindt.' Hij zei: 'Mijn vader, doe wat je bevolen is. Je zult merken dat ik, als God het wil, iemand ben die geduldig volhardt.' Toen zij zich beiden (aan Gods wil) overgegeven hadden en hij hem op zijn voorhoofd had neergelegd (om hem te offeren red.) riepen Wij hem: 'Ibrahim! Jij hebt de droom doen uitkomen. Zo belonen Wij hen die goed doen. Dit was duidelijk een beproeving.' En Wij gaven voor hem een geweldig offer in de plaats. En Wij lieten voor hem een goede naam bij het nageslacht na. Vrede zij met Ibrahim! 37:102-109</p> <p>En toen Ibrahim de fundamenten van het huis (de Kaäba in Mekka red.) optrok samen met Ismaël (smeekten zij samen red.): 'Onze Heer, aanvaard het van ons. U bent de horende, de wetende. Onze Heer, en maak dat wij ons beiden aan U overgeven en maak van ons nageslacht een gemeenschap die zich aan U overgeeft en toon ons onze riten en wendt U genadig tot ons. U bent de genadegever, de barmhartige.' 2: 127-128</p> <p>En toen Wij het huis (de Kaäba red.) maakten tot een plaats van samenkomst voor de mensen en een vrijplaats...een gebedsplaats...en Ibrahim en Ismaël opdroegen: 'Reinigt Mijn huis voor hen die de omgang verrichten, die erin vertoeven en buigen en die zich eerbiedig neerbuigen.' 2:125</p> <p>God heeft de Kaäba, het heilige huis, gemaakt tot een ondersteuning voor de mensen en evenzo de heilige maand (Hadj), de offergave en de halsomhangsels (om de offerdieren te herkennen red.). 5:97</p>	<p>Het offer van Izaäk</p> <p>Enige tijd later stelde God Abraham op de proef. 'Abraham!' zei hij... 'Roep je zoon, je enige, van wie je zoveel houdt, Izaäk, en ga met hem naar het gebied waarin de Moria ligt. Daar moet je hem offeren op een berg die ik je aanwijzen zal.' De volgende morgen stond Abraham vroeg op. Hij zadelde zijn ezel...hakte het hout voor het offer en ging op weg ... Hij pakte het hout voor het offer....legde het op de schouders van zijn zoon Izaäk en nam zelf het vuur en het mes. Zo gingen zij samen verder. 'Vader,' zei Izaäk. 'Wat wil je me zeggen, mijn jongen?' antwoordde Abraham. 'We hebben vuur en hout,' zei Izaäk, 'maar waar is het lam voor het offer?' Abraham antwoordde: 'God zal zich zelf van een offerlam voorzien, mijn jongen.' En samen gingen zij verder. Toen ze waren aangekomen bouwde Abraham een altaar, schikte het hout erop, bond zijn zoon Izaäk vast en legde hem op het altaar, op het hout. Toen pakte hij het mes om zijn zoon te slachten. Maar een engel van de Heer riep vanuit de hemel: 'Abraham, Abraham! Raak de jongen niet aan, doe hem niets! Want nu weet ik dat je ontzag voor God hebt: je hebt mij je zoon, je enige, niet willen onthouden.' Toen Abraham opkeek, zag hij een ram die met zijn horens verstrikt was geraakt in de struiken. Hij pakte het dier en offerde dat in de plaats van zijn zoon. Toen sprak de engel van de Heer opnieuw vanuit de hemel tot Abraham. Hij zei: 'Omdat je dit hebt gedaan, omdat je mij je zoon, je enige, niet hebt onthouden, zal ik je rijkelijk zegenen en je zoveel nakomelingen geven als er sterren aan de hemel zijn en zandkorrels op het strand langs de zee, en je nakomelingen zullen de steden van hun vijanden in bezit krijgen.'</p>

Informatie voor de docent

De zonen Izaäk en Ismaël spelen in de 2 teksten een rol. Voor de Joden en Christenen is dat Izaäk en voor de moslims is dat Ismaël. Izaäk was de zoon van zijn vrouw Saraï en Ismaël de zoon van zijn bijvrouw Hagar. Sarah wilde dat Abraham Hagar en haar zoon wegstuurde. Izaäk werd zo de stamvader van het Joodse volk, en Ismaël van het Arabische volk (de Moslims), beiden Semieten, broedervolken, verenigd in hun stamvader Abraham. Nog ieder jaar gedenken de Moslims dit feit in het offerfeest (Id-ul-Adha) wanneer schapen, geiten runderen of kamelen worden geofferd. Het vlees mag zelf worden opgegeten of aan de armen geschonken⁴

De dramatische gebeurtenis van het bijna-offer van Abrahams zoon Izaäk komt ook in de Koran voor, maar daar gaat het (naar islamitische overlevering) om Ismaël. Er wordt immers gesproken over de eerstgeborene. Er zijn nuanceverschillen tussen de twee versies van het verhaal. Anders dan Abraham krijgt Ibrahim geen goddelijk bevel, maar ziet in een droom dat hij zijn zoon zal offeren. Hij is ook openhartiger en bespreekt het offer met zijn zoon, waar Abraham het kind Izaäk in het duister laat. Bijzonder is de bereidheid van het kind Ismaël om aan het offer mee te werken.

Ismaël, in het offerverhaal niet bij naam genoemd, wordt wel uitdrukkelijk genoemd als het gaat om het (weer) opbouwen van het heilige huis, de Kaäba in Mekka. Hij helpt zijn vader dit heilige huis in gereedheid te brengen voor het offerfeest, dat nog altijd door moslims gevierd wordt na de periode van de Haddj.⁵

Nabespreking van de verhalen – 5 min.

Werkvorm: Check-in-duo's

Deze werkvorm is zeer geschikt als je als docent snel de antwoorden wilt controleren op vragen waarbij maar één antwoord goed is. Bijvoorbeeld meerkeuzevragen of uitwerkingen van oefensommen.

Doel	Leerlingen controleren antwoorden op vragen. Leerlingen zijn eindverantwoordelijk.
Groepssamenstelling	individueel-> tweetal -> klas

Werkwijze

1. De eerste stap is individueel. Elke leerling voert de opdracht of opdrachten individueel uit.
2. De tweede stap is check-in-duo's. Elke leerling vergelijkt zijn antwoord(en) met die van een andere leerling. Mochten er verschillen zijn in hun antwoorden dan wordt er gezamenlijk naar het juiste antwoord gezocht.
3. Eventueel vindt deze stap nog eens plaats met een ander duo.
4. Daarna de laatste stap, de check-in-de-klas. Hierbij worden alleen die vragen beantwoord waarover binnen de duo's geen overeenstemming is bereikt. De andere leerlingen worden daarbij ook aangesproken.

⁴ http://www.beleven.org/verhaal/de_beproeving_van_abraham

⁵ <http://www.bijbelenKoran.nl/verhaal.php?IntEntityId=7>

Betekenis en handelen – 30 min.

De docent vat het gesprek van de duo's samen en vraagt naar de betekenis van de teksten van Ibrahim/Abraham. Het gaat hierbij ook om het handelen van de persoon Ibrahim/Abraham. Dat handelingsperspectief heeft een achtergrond. De achtergrond hiervan is de het mono-religieuze karakter van de twee wereldgodsdiensten.

Vragen:

- Wat is volgens jou de betekenis van het verhaal?
- Wat zou jij doen?

Werkvorm Socratisch gesprek⁶

Procedure van het Socratisch gesprek⁷:

1. Thema bepalen: de deelnemers bepalen gezamenlijk het thema dat ze willen onderzoeken; In dit socratisch gesprek gaat het om de vraag naar de betekenis van het verhaal van Ibrahim/Abraham. De leerlingen bepalen samen vanuit de vorige opdracht van verschillen en overeenkomsten welke vragen zij hebben bij dit verhaal.
2. Uitgangsvragen formuleren: de deelnemers formuleren betekenisvolle uitgangsvragen die betrekking hebben op het thema. Daarna kiezen ze één vraag die ze willen onderzoeken;
3. Bedenk een casus: de deelnemers beschrijven een casus (ervaring) *uit hun eigen leven* waarin de bij punt 2. gekozen uitgangsvraag speelt/wordt beantwoord;
4. Uitwisselen casussen: een aantal deelnemers vertelt beknopt hun persoonlijke ervaring/casus. De andere deelnemers kunnen daarop reageren en vragen stellen;
5. Keuze van één casus: de deelnemers kiezen gezamenlijk één interessante casus die aan de vereiste criteria voldoet;
6. Vragen & doorvragen – Leef je in!: de deelnemers stellen (meer) vragen over de gekozen casus, ter verheldering en om zich beter te kunnen verplaatsen;
7. Hittepunt – kernbewering: het 'hittepunt', ofwel het cruciale moment in de casus wordt geformuleerd in één zin (de kernbewering), in de volgende vorm: *Toen ... (hittepunt), deed/dacht/voelde ik ..., want Alle deelnemers schrijven deze zin op en verplaatsen zich in de situatie van de voorbeeldgever aan de hand van de vraag: 'Wat zou jij doen/denken/ervaren in deze situatie?' 'En waarom?'. Kortom, ze formuleren hun eigen variant op de kernbewering.*
8. Regels: de deelnemers spreken hun eigen kernbewering (oordeel/gedachte) uit, waarna ze de regel (rechtvaardiging) formuleren die uit die bewering gehaald kan worden;
9. Principes: de deelnemers trachten om gezamenlijk tot principes (levensinzichten) te komen, vanuit de eerder geformuleerde regels. Principes rechtvaardigen de regels. Er wordt gezocht naar consensus over de rechtvaardigingen en kernbeweringen;
10. Reflectie & evaluatie: de deelnemers gaan na in hoeverre er consensus bestaat over de regels en rechtvaardigingen/principes. Tenslotte volgt een evaluatie van het gesprek.

⁶ Denk eraan dat....

De bovenbouw doet het Socratisch gesprek als werkvorm bij het zoeken naar de betekenis en handelen van het offerverhaal. Omdat voor deze werkvorm genoeg tijd nodig is, vervallen in een regulier lesuur de verwerking, nabespreking en evaluatie die hier in de onderbouw-versie nog op volgt. Bij meer beschikbare tijd is de onderbouwverwerking 'een symbool vormgeven' ook geschikt voor de bovenbouw.

⁷ <http://www.lerenfilosoferen.nl/onze-diensten/socratisch-gesprek>

Achtergrondinformatie Socratisch gesprek

Een Socratisch gesprek levert voor mensen verschillende zaken op. De mate waarin is uiteraard afhankelijk van de duur van het gesprek.

Een denkervaring

Een betrekkelijk kort Socratisch gesprek geeft mensen vaak al een indringende ervaring, een *denkervaring* waarin je erachter komt *hoe en wat* je denkt, en vaak bemerkt dat dat niet toereikend is. Dat is dan ook vaak het startpunt om te willen weten 'hoe het zit'. Die ervaring dragen mensen nog lang met zich mee en zorgt ervoor dat iemand zijn eigen en andermans opvattingen minder snel voor 'vanzelfsprekend' aanziet.

Kennis

Het gesprek levert inzicht op in de onderzochte begrippen. Bovendien leren mensen de denkbeelden van hun gesprekspartners kennen.

Houding

Mensen maken zich door deelname aan een Socratisch gesprek de houding eigen die daarvoor nodig is, een gespreks- en onderzoekshouding van:

- vrijuit durven spreken
- de ander spreekruimte geven
- elkaar durven en willen bevragen

Vaardigheden

Daarnaast verwerven zij een aantal gespreksvaardigheden, Socratische vaardigheden:

- werkelijk luisteren naar iemands woorden
- helder verwoorden van de eigen zienswijze
- juiste onderzoeksvragen formuleren

Informatie – 10 min.

De docent geeft een aantal leerlingen het woord en reageert om de diepere laag van het verhaal van Ibrahim/Abraham duidelijk te maken.

Welke vragen hebben de leerlingen? Welke antwoorden zijn er?

Mogelijke antwoorden hebben te maken met

- a. Overgave
- b. Offerfeest
- c. Geloof

In de bijlage staan een aantal teksten waar de docent gebruik van kan maken en als informatie naar de leerlingen toe.

Bijlage

Informatie voor de docent over de thema's

- a. Betekenis van overgave
- b. Offerfeest
- c. Religie
- d. Betekenis christelijke symboliek over Het Lam van God en herkomst afbeeldingen

a. Betekenis overgave

*Betekenis Islam*⁸

Islam betekent "overgave" aan Allah, de barmhartige erbarmer. De letters s l m vormen ook het woord salam, dat vrede betekend. Het gaat erom dat je vrede vindt in de overgave aan (de wil van) God. Mensen die deze weg volgen, heten moslims. De Islam ziet zichzelf als terugkeer naar de oorspronkelijke ware godsdienst, die telkens weer misvormd is.

Oorsprong

Mohammed is omstreeks 570 in Mekka geboren. Hij kreeg een profetische roeping van Allah. Het gaat vooral om drie dingen.

- Het geloof in de ene god en afwijzing van allerlei andere goden en godinnen.
- Oproep tot rechtschapenheid en plichten ten opzichte van God en de medemensen.
- Het laatste oordeel.

Hoofdstromingen

Twisten over de opvolging van Mohammed na zijn dood, hebben geleid tot het ontstaan van twee hoofdstromen in de Islam:

- d. De soenna (= voorbeeld van de profeet): degene die naar Arabische traditie de opvolgers aanwijzen in democratisch overleg tussen de stamvertegenwoordigers.
- e. De sji'a (= partij): de legitimisten die tegen het beginsel van verkiezingen waren, omdat zij de erfopvolging als goddelijk recht zagen. De sjiieten vinden we tegenwoordig vooral in Iran en Zuid-Irak

Er is strijd tussen deze stromingen.

De bronnen: Koran en Hadith

Twee bronnen spelen een grote rol in het leven van de moslims: de Koran en de Hadith. Op vooral deze twee bronnen wordt de sharia, de gedragsleer, gebaseerd.

Koran

Koran is het centrale heilige boek. De oorspronkelijke schrijfwijze, Quran, betekent reciet. De Koran bestaat uit 114 soera's (hoofdstukken) van verschillende omvang. In de Islam is het Woord van God "boek" geworden. De Koran neemt de plaats in die Jezus inneemt in het christendom. In de Koran vindt je veel verwijzingen naar teksten en verhalen uit de Bijbel.

Hadith

Bij Hadiths gaat het om verhalen over woorden en daden van Mohammed en soms ook andere profeten die niet in de Koran zijn opgenomen. De Hadiths en de Koran vormen de basis voor de sharia.

⁸ <http://mens-en-samenleving.infonu.nl/religie/107585-de-islam-religie.html>

Grondslagen van de islam: de vijf zuilen

Het religieuze leven van de moslims wordt voor een belangrijk deel gevormd door de vijf zuilen: de geloofsbelijdenis, het rituele gebed, de materiële hulp, het vasten en de bedevaart.

Geloofsbelijdenis – Shahada

De shahada houdt in: Er is geen god dan Allah (God) en Mohammed is Zijn dienaar en boodschapper. Wie deze geloofsbelijdenis uitspreekt, sluit zich aan bij de oemma, de moslimgemeenschap. Grote eerbied is erg belangrijk. Kritiek op Mohammed wordt niet getolereerd.

Het rituele gebed – Salat

Iedere moslim moet vanaf zijn pubertijd vijfmaal per dag op vastgestelde tijden het rituele gebed verrichten, in de richting van Mekka. Op vrijdagmiddag gaan moslims bij voorkeur naar de moskee om gezamenlijk het middaggebed te doen. Vrouwen zijn niet verplicht om naar de moskee te gaan, hoewel er wel een aparte gebedsruimte is voor vrouwen. Zij mogen ook in huis bidden. De salat is een ritueel gebed. Daarnaast kennen moslims andere rituele gebeden.

Armenzorg – Zakat

Zakat betekent “zuivering”. De moslim moet geld geven aan de armen, om precies te zijn 2,5% van hun inkomen. Op de dag van het oordeel moet de moslim verantwoording afleggen voor het verrichten van de salat en de zakat.

Vasten – Saum/Ramadan

In de negende maand van de islamitische jaartelling moeten moslims vasten. Het gaat vooral om de innerlijke zuivering voor God en de solidariteit met medemensen, vooral armen en gasten. De ramadan is de vastenmaand, omdat Mohammed in die maand voor het eerst de openbaring van God ontving. Vasten is verplicht vanaf de pubertijd. Na de vastenmaand volgt het Suikerfeest, een feestelijk festijn, waarin allerlei zoetigheden worden genuttigd.

De bedevaart – hadj

Iedere moslim wordt gedacht een keer in zijn of haar leven de bedevaart naar Mekka te maken. Twee onderdelen spelen een grote rol, namelijk het verblijf op de vlakte van Arafat (waar Mohammed zijn afscheidsprek heeft gehouden) en het zevenmaal rondlopen om de Kaaba tegen de klok in. Op de tiende dag vindt het offerfeest plaats. De bedevaart wordt afgesloten met een bezoek aan de moskee en het graf van de profeet in Medina. Wie de bedevaart heeft volbracht, wordt “hadji” genoemd.

Sharia – het rechtssysteem

De sharia is het rechtssysteem. Religie en politiek horen bij elkaar, volgens moslims. De sharia is heilig. Goed en kwaad worden ook bepaald door de begrippen “halal” (toegestaan) en “haram” (verboden). Daarnaast spelen rein en onrein een belangrijke rol.

Jihad

De “jihad” heeft vier betekenissen. Het is inspanning en ijver voor de zaak van God, de jihad als strijd tegen alle slechte neigingen en strevingen die in je eigen hard opkomen, de militaire betekenis en alle strijd tegen ongelovigen. De laatste strijd wordt door moslimfundamentalisten gevoerd.

b. Het offerfeest

Het belangrijkste feest van de islamitische kalender is het offerfeest (*'Id al-Adha*), 'het grote feest' (*'Id al-Kabier*). Dit feest valt op de tiende dag van de twaalfde maand, de bedevaartmaand, 70 dagen na het einde van de vastenmaand. Het duurt meestal enkele dagen.

Het herdenkt het 'offer van Abraham'. Dit gebeuren is joden en christenen bekend uit de Bijbel (Genesis 22, 1-19). Abraham (*Ibrahim*) was bereid zijn zoon Izaäk aan God te offeren, omdat God hem dat vroeg. God droeg uiteindelijk Abraham op zijn zoon te sparen en Abraham offerde een ram die hij in het nabije struikgewas zag vastzitten.

De Koran (37, 101-111) past dit verhaal echter toe op een andere (daar niet met naam genoemde) zoon van Abraham. De islamitische traditie verbindt het verhaal met Isma'iel (in de bijbel Ismaël), die elders in de Koran meermalen wordt vermeld. De Arabieren beschouwen Isma'iel als hun stamvader. Zij zien de Kaäba in Mekka als het heiligdom van de profeet Abraham.

Op de dag van het offerfeest slachten en offeren de pelgrims in Mekka een schaap, als onderdeel van hun grote bedevaart. Overal ter wereld sluiten de meeste andere moslims zich daarbij aan: na het moskeegebed slachten zij een schaap om het op een feestelijke manier in hun gezin te eten, samen met burens en vrienden. Een deel van het schaap gaat naar de armen. In islamitische landen loopt het feest uit over drie of vier dagen.

In het Arabisch heet het Offerfeest *Id al-Adha* en ook *Aid al Kabir*, en in het Turks heet het *Kurban Bayrami*.

Dus op de eerste dag van het Offerfeest slacht iedere moslim die er geld voor heeft een schaap, of geit, koe, os, buffel of kameel. Dit gebeurt meestal in het dorp waar de man geboren is. Het vlees wordt in drie stukken verdeeld. Een deel is voor de familie, een deel is voor de burens of vrienden en een deel is voor de armen.

Naast het delen, wat een belangrijk gebruik is in de islam, is het zich overgeven aan Allah en het willen zijn als Ibrahim heel belangrijk bij het vieren van het Offerfeest.

In Nederland wordt de laatste jaren geprobeerd om van het Offerfeest een officiële feestdag (vrije dag) te maken voor de ongeveer half miljoen Nederlandse moslims.

God vroeg aan Ibrahim (Abraham) om zijn zoon Ismaël te offeren om te laten zien dat hij trouw en gelovig was. Toen Ibrahim zijn zoon met een mes wilde doodsteken, kwam er een engel die zei dat een schaap de plaats van Ismaël mocht innemen. Mohammed heeft voor iedere moslim die er het geld voor heeft op deze dag een schaap te slachten. In de islamitische landen gebeurt dit vaak in het dorp waar men geboren is. In de familiekring wordt het goed verzorgde dier door de oudste man gedood met een vlijmscherp mes om het dier niet te laten lijden. Het vlees wordt in drie stukken verdeeld: een deel voor de familie, een deel voor burens, vrienden of bezoekers en een deel voor de armen.

In Nederland gebeurt het rituele slachten in door de gemeente aangewezen plekken, meestal in het stedelijk slachthuis. Het Offerfeest is het belangrijkste feest van de Islam. In de Islamitische landen zijn bedrijven en scholen dicht.

Eenmaal in zijn of haar leven moet de moslim die daartoe lichamelijk en financieel in staat is, een pelgrimstocht naar de heilige stad Mekka in Saoedi-Arabië maken. Deze bedevaart, die "hadj" wordt genoemd, is een meerdaagse tocht die langs de heilige plekken voert die geassocieerd worden met de profeten Ibrahim en Mohammed. Moslims die niet op bedevaart zijn, vieren in hun eigen land het Offerfeest.

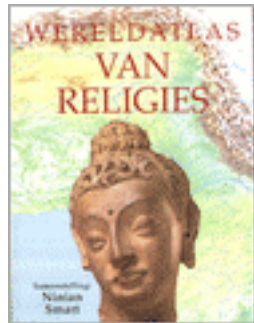
In het Arabisch heet het offerfeest *Id al-Adha* en ook *Aid al Kabir*, het grote feest. In het Turks heet het *Kurban bayrami*. In het Moluks (Indonesisch) is het *Hari Raja Haji*.

c. Religie

Onder religie (Religare, Latijn voor verbinden) wordt meestal één van de vele vormen van zingeving, of het zoeken naar betekenisvolle verbindingen, verstaan. In bredere zin duidt het woord `religie` op een meer algemene vorm van spiritualiteit, gevoelens, gedachten met betrekking tot de zin van het leven in relatie tot óf een macht of manifesteert.

(Gevonden op <http://www.encyclo.nl/lokaal/10248>)

Kijk in de Wereldatlas van Religies van Ninian Smart voor meer informatie.

d. Betekenis christelijke symboliek over Het Lam van God

Lam⁹

Sterk teken in de christelijke wereld. Het Lam Gods dat de zonden van de wereld draagt. Symbool voor o.a. Johannes de Doper en Abel. Symbool ook voor reinheid, onschuld, hoop, nederigheid en geduld. Misschien wel één van de sterkst positieve symbolen die we kennen in de westerse wereld.

Het kunstwerk Lam Gods van de gebroeders van Eyck¹⁰

Zoals de meeste belangrijke kunstwerken uit de middeleeuwen is ook 'Lam Gods' de vrucht van een opdracht en bestelling. Het was toen de gewoonte dat bepaalde groeperingen (gilden) of vermogende enkelingen (vorsten, gegoede poorters) een schenking deden aan kerk of klooster. Een aantal van deze schenkingen dienden als zichtbaar teken van een "stichting" of "fundatie", dat wil zeggen dat men geld schonk om er een devotie-oefening - meestal een mis, die op bepaalde tijdstippen moest opgedragen worden - mee te "stichten". Dit laatste vormde ook de aanleiding tot het schilderen van het 'Lam Gods'.

Het 'Lam Gods' is een symbool voor Jezus Christus. Het christelijke geloof belijdt dat Jezus Christus de Messias is, God en mens, die door zijn kruisdood en verrijzenis de zondige mensheid gered heeft. Hij is de middelaar tussen God en mens, die de toegangspoort heeft geopend voor het eeuwige leven. Door zijn woord en voorbeeld heeft hij ook alle mensen de weg gewezen om door liefde en gerechtigheid het 'Rijk der Hemelen' binnen te treden. Dat Jezus Christus als lam wordt voorgesteld, komt rechtstreeks uit het nieuwe testament. Meer bepaald is de auteur van het boek Apocalyps verantwoordelijk voor de uitwerking van deze symboliek.

[http://nl.wikipedia.org/wiki/Het_Lam_Gods_\(Gebroeders_Van_Eyck\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Het_Lam_Gods_(Gebroeders_Van_Eyck))

⁹ <http://kunst-en-cultuur.infonu.nl/geschiedenis/30211-symbolen-van-aap-tot-zwaan.html#lam>

¹⁰ http://www.kunstkennis.nl/steden/gent/lam_gods/lam_gods.htm

Herkomst afbeeldingen powerpoint:

Figuur 2 <http://www.sporevangod.nl/lam-van-god.html>

Figuur 3 <http://vlaamseprimitieven.vlaamsekunstcollectie.be/nl/collectie/de-aanbidding-van-het-lam-gods-de-aanbidding>